

SOCIOLOGIJA

1. DRUŽBA

- **Sociologija** je znanost, veda o družbi ki se sistematično, znanstveno ukvarja s proučevanjem družbe in družbenih problemov.
- Npr. proučuje pojave:
 - *Opazovanje posameznika v družbi
 - *Preučevanje modernih družb
 - *Množični pojavi (migracijski procesi, družbeno razslojevanje, odnosi med etničnimi skupinami...)
- **Družba** je pojem, ki vključuje sistem nevidnih odnosov in razmerij med ljudmi.
 - *Ima velik vpliv na njegovo življenje, pomembne življenske odločitve, celo na intimne

2. NASTANEK IN RAZVOJ SOCIOLOGIJE KOT ZNANOSTI

- Nastanek sociologije, zaradi sprememb v družbi v 19.st.:
 - *Industrijska revolucija
 - *Nastanek delavskega razreda
 - *Industrijalizacija
 - *Več zaposlenih
 - *Urbanizacija – širjenje mest
 - *Začetek boja za ženske pravice
- **Saint-Simon in August Comte:**
 - *Začetnika sociologije
 - *Francoska misleca v 19.st.
 - *Novo znanost sta poimenovala **Socialna fizika**
 - ***Saint-Simon:** Ind. družba – nova vloga države, obladovanje ljudi in **vsesplošna blaginja**
 - ***Comte:** V družbenem razvoju je ločil tri stopnje:
 - ♦ **Vojno-teološko:** razlaga naravnih pojavov z nadnaravnimi silami
 - ♦ **Kritično-metafizično:** naravne pojave človek razlaga z naravnimi razlagami
 - ♦ **Industrijsko-znanstveno:** nekritično domišljijo zamenja opazovanje, merjenje, eksperimenti
- **Teoretični pristopi v sociologiji:**
 - ***Funkcionalizem** (strukturno – funkcionalna)
 - ***Interakcionizem** (simbolno – interakcionistična)
 - ***Konfliktna** (socialno – konfliktna)

3. FUNKCIONALISTIČNA SMER

- Zanima jo problematika, ohranja družbene povezanosti (**integracija**)
- Na njen pomen je prvi opozarjal **A.Conte**
 - *Analizira družbeno zgradbo (strukturo) in raziskuje funkcionalno vlogo njenih posameznih delov (šola, delo, zdravstvo)
- **Emile Durkheim:**
 - *Začetnik funkcionalizma
 - *Poudarjal je pomen družbenih vplivov na posameznika
 - *Družbeni dejavniki (norme, vrednote, povezanost) vplivajo na dejanja posameznika (raziskava, samomor)
- **Sociologija reda** ali **strukturalno funkcionalni pristop** – vsi deli družbe imajo **funkcijo**, da družba deluje
- **Talcott Parsons:**
 - *Vprašanje o temeljnih predpostavkah družbe – vsaka ima 4 nujne podsisteme:
 - ♦ **Družina** = biološka, **reprodukcijska** in **sociolizacija**
 - ♦ **Ekonomski sistem** = materialno oskrbovanje
 - ♦ **Politični sistem** = določa cilje
 - ♦ **Kulturni sistem** = ohranja skupne vrednote
- **Robert K. Merton:**
 - *Ločuje **manifestne funkcije** (*javno vidne*), ki so opažene, prepoznane in prikrite ali **latentne** (*skrite*), ki so nenamerne in se jih ne zavedamo
 - ♦ Npr. pomen izobraževalnih ustanov je jasen – izobrazba, vzgoja... Prikriti pa je srečevanje ljudi, stiki, socialni mir...
- **Kritike funkcionalizma:**
 - *Nekritičen do enakosti
 - *Vse pojave obravnavamo kot nujne za delovanje družbe
 - ♦ Npr. kriminal, revščina
 - *Preveč se posveča vpraševanju reda in stabilnosti

4. KONFLIKTNA TEORIJA (SOCIALNOKONFLIKTNA)

- **Karl Marx:**
 - *Družba zanj ni polna nasprotij in konfliktov
 - *Družba se ohranja le zaradi prisile in družbene manipulacije
 - *Rešitev za konflikte v družbi je iskal v porazdelitju premoženja
- Vzroki za konflikte so:
 - *Razlik v družbeni moči, izkoriščanje med sloji
 - *Konflikti zaradi dobrin (denar, zlato, zemlja, hrana...)
 - *Skupine v družbi imajo različne interese in cilje
- **Ralf Dahrendorf:**
 - *Vzroke za konflikte vidi v razlikah v družbeni moči – visok položaj v družbi (politiki, gospodarstvu)
 - ***Konflikti ne bodo nikoli odpravljeni**
- **Lewis A. Coser:**
 - *Konflikti niso vedno le radikalni ampak tudi funkcionalni (med družbami in v družbi)
 - ♦ Npr. Politiki izkoriščajo konflikte, konflikti omogočijo povezave med skupinami (sindikati, interkulturalci)

- **Konfliktna in funkcionalistična teorija sta obe enostranski, zato je treba upoštevati razlago obeh**

5. INTERAKCIONIZEM

- **Interakcionistična teorija:**

- *V ospredju je posameznik in njegova interakcija z drugimi
- *Se ukvarja z vprašanji kot so:
 - ♦ Kako se učimo družbenih vlog?
 - ♦ Kako ljudje razumejo in si razlagajo okoliščine v katerih se znajdejo?

- **George Herbert MEAD:**

- *Poučeval vpliv sociolizacije na človeko posamezno osebnost
- *Posameznikova osebnost (JAZ) se zgodi ob odnosu z okoljem, družbo (DRUGIMI)

- **George GOFFMAN:**

- *Poučeval **Mikrointerakcijske procese** v vsakdajem življenju – delovanje in obnašanje posameznika v družbi

- **Max Weber:**

- *Začetnik interakcionizma
- *Ni odvisno samo od družbe ampak tudi od posameznika samega

6. KULTURA

- **Inkulturacija** – Človek se vključuje v kulturne okvirne družbe

- Značilnosti človeka, ki so pomembne za življenje v družbi:

- *Jezik in pisava – prenos znanja Formalne
- *Sposobnost učenja
- *Sposobno bitje, ki se organizira
- *Odprtost do sveta – prilagajanje okolju
- *Izdelovanje in uporaba orodji...

- **Simbol:** Z simboli ljudje, ki živijo v isti kulturi, prepoznavajo določen pomen, ki ga ljudje iz druge kulture ne razumejo

- **Jezik:** Sredstvo sporazumevanja in prenašanja znanja, izkušenj...

- **Družbene norme:** Pravila, družbeni dogovori, kaj je v družbi sprejemljivo in kaj ne, vedenje, ki se pričakuje, kaj je prepovedano...

- ***Formalne:** Napisane kot pravne forme, državni organi skrbijo za izvajanje (pravni red, prometni zakoni...)
- ***Neformalne:** Napisana pravila, sprejema in izvaja večina pripadnikov družbe (moralna pravil, običaji, navade...)
- ***Sankcije:** so kazni ali nagrade – pozitivne, ki spodbujajo ali negativne, ki preprečujejo nezaželeno.

7. OPREDELITEV IN POMEN KULTURE

- **Inkulturacija** – Človek, ki se vključuje v kulture
- Antropološke značilnosti pripadnika človeške družbe:
 - *Jezik in pisava – prenos znanja
 - *Sposobnost učenja
 - *Svobodno bitje, ki se organizira
 - *Dolgo obdobje odraščanja – čas za učenje
 - *Odprtost do sveta – prilagajanje okolju
 - *Izdelovanje in uporaba orodij
 - *Zmožnost estetskega izražanja
 - *Okolje, naravno prilagajamo sebi
 - *Družbenost – Življenje v družbi

8. SESTAVINE KULTURE

- **Simboli** – Ljudje, ki živijo v isti kulturi, s simboli prepoznavajajo določen pomen, ki ga ljudje iz druge kulture ne razumejo. (npr. grb, zastava, krzno, nakit, znaki...)
- **Jezik** – Sredstvo sporazumevanja in prenašanja znanja, izkušenj...
 - * Simbolna mreža, s katero ujamemo, razumemo in razložimo naš svet
- **Vrednote** – Sistem idej in prepričanj o tem, kaj je dobro, pravilno, zaželeno (npr. individualni uspeh, motivacija za doseg uspeha, zdravje, družina, prijatelji... – *Nekaj kar nekemu veliko pomeni*)
- **Družbene norme** – Pravila, družbeni dogovori, kaj je v družbi sprejemljivo in kaj ne, vedenje, ki se pričakuje, kaj je prepovedano...
 - ***Neformalne** – Nenapisana pravila, ki jih sprejema in izvaja večina pripadnikov
 - ***Formalne** – Napisane kot pravne norme, državni organi skrbijo za izvajanje
 - ***Sankcije** – Kazni ali nagrade
- **Družbeni nadzor** – Usmerjanje posameznike, kakor je zaželeno, predvideno
 - ***Neformalni** – Nenapisane forme, pravila; ljudje drug drugega omejujejo in nadzirajo (npr. v šoli, službi, med prijatelji...)
 - ***Formalni** – Pravne in napisane norme; sankcije so v naprej določene in znane, kaznovanje in prevzgoja (npr. policija, sodišče, inšpekcije...)
- **Moralne opredelitve** – Vrednotr imajo v družbi veliko težo, jih ščitimo
- **Običaji** – utrjeni vzorci obnašanja; z njimi izražamo pripadnost družbi – kršitve ljudje ne obravnavajo
- **Navade** – Rutine vsakdanjega sporazumevanja in ravnanja
- **Tabuji** – Stroge prepovedi (npr. spolnost, prehrana, kraji)
- **Materialna kultura** – Oprijemljive stvaritve, spreminjajo način življenja, prosti čas, delovni čas... (npr. materialni proizvodi – TV, avto, gospodinjski aparati)
- **Tehnologija** – Način obdelovanja, pridelovanja, avtomatizirana računalniška tehnologija izključuje človekovo delo

9. KULTURNA RAZNOLIKOST

- **Interkulturalizem** – nova kultura, ki je nastala iz dveh prejšnjih

- **Medkulturni stiki** – Iščemo negativne vzroke in poglede na drugačnost drugih kultur
- **Etnocid** – Uničenje kulturnih značilnosti ljudstva
- **Akulturacija** – Prilagajanje priseljencev v družbi v katero so se preselili
- **Asimilacija** – Manjšine izgubijo svoje kulturne značilnosti in se zlijejo z večino (npr. Indijanci, slovenske manjšine)
- **Multikulturizem** – Ko kulture delujejo druga ob drugi v isti družbi, pa ne prihaja do medsebojnih vplivov

10. GLOBALIZACIJA IN IZGINJANJE KULTURNE RAZNOLIKOSTI

- **Globalizacija** – Povezanost in soodvisnost sveta na področju ekonomije, kulture, znanosti, politike...
- **Značilnosti:**
 - *Svetovna delitev dela, surovin, blaga...
 - *Globalni komunikacijski pretok (npr. internet, satelitska TV je enak po vsem svetu)
 - *Institucionalne povezave na nadnacionalnih ravneh
 - *Izginjanje kulturnih posebnosti, porotenje kultur
 - *Številni medkulturni stiki
- **Izenačevanje kultur** – Ista arhitektura, prehrana, moda, oblačila, glasba, filmi, angleščina...
- **Difuzija kultur** ali **kulturni pretok** – enosmerna, od razvitih k manj razvi državam, prevlada ene kulture nad drugimi
- **Protiglobalizacija** – odpor proti globalizaciji, proti neenakosti, revščini, izkoriščanju, vojnem, onesnaženju...

11. ETNOCENTRIZEM IN KULTURNI RELATIVIZEM

- **Etnocentrizem** – Druge kulture gledamo s stališča, da je le naš način življenja pravilen
- **Evropocentrizem** – Enalo kot etnocentrizem, samo da deluje s stališča Evropske kulture
- **Kulturni relativizem** – Druge kulture moramo opazovati z stališča njihove kulture, poiskati vzrok za nerazumljivost v drugih kulturah (npr. kanibalizem, umiranje starejših pri Eskimih)
- **Kulturni nihilizem** –

12. SUBKULTURE

- **Subkulture** ali **podkulture** – Znotraj kultur so skupine ljudi s kulturnimi posebnostmi
- **Mladinske subkulture:**
 - *Na prehodu iz obdobja odvisnosti od družine k samostojnosti v ekonomskem in družbenem sistemu
 - ***Mladost** – čas preoblikovanja vrednot, uporništv, oblikovanje lastnih prepričanj
 - ***V šolah:**
 - ♦Naraščanje življenjskega standarda
 - ♦Podaljševanje šolanja
 - ♦Razvoj storitev
 - ♦Demokratizacija človekovih pravic ali širjenje sredstev množičnega komuniciranja
- **Protikulture** -

13. SPREMINJANJE KULTUR

- **Izumi** – spremenijo družbo in človeštvo v celoti

- **Odkritja** – širijo znanje s pomočjo izumov